

Ірина Миколаївна ПОПОВИЧ,

кандидат юридичних наук

(Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків)

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОСУДДЯ ЯК ОБ'ЄКТУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, розкрито загальнотеоретичні підходи щодо тлумачення поняття «адміністративно-правове регулювання». Запропоновано авторське бачення щодо переліку характерних особливостей правосуддя як об'єкту адміністративно-правового регулювання та забезпечення законності.

Аргументовано, що адміністративно-правове регулювання правосуддя, крізь призму законності, є цілеспрямованою діяльністю уповноважених суб'єктів щодо забезпечення роботи судів згідно до вимог чинного процесуального законодавства (кримінального, цивільного, адміністративного) щодо утвердження верховенства права, на основі об'єктивного та всебічного аналізу фактичних обставин та прийняття обґрунтованих рішень, спираючись на існуючу в державі ієрархічну систему нормативно-правових актів.

Узагальнено, що як об'єкт адміністративно-правового регулювання правосуддя має такі особливості: 1) наявність спеціального правового статусу та гарантій діяльності у суб'єктів здійснення правосуддя, - суддів; 2) розмежування повноважень судів щодо розгляду справ, тобто наявність підсудності справ; 3) неупереджене та справедливе прийняття рішень на основі положень Конституції України та інших законодавчих та підзаконних актів; 4) обов'язковість прийнятих судових рішень для виконання всіма суб'єктами незалежно від походження (публічні чи приватні суб'єкти), форм власності, тощо. А відтак, забезпечення законності є важливою метою та одночасно з цим однією із необхідних ознак правосуддя.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, правосуддя, законність, суди, судді.

Постановка проблеми. Верховенство права в країні забезпечується таким важливим інструментом, як правосуддя. Ідея правосуддя не є новою. В. С. Смородинський підкреслює, що в Європі перші цілісні теоретичні концепції правосуддя, як цілеспрямованої поточної публічної діяльності й громадянського обов'язку, з'явилися завдяки правничим розвідкам мислителів Стародавньої Греції класичного періоду. У попередні часи, що умовно звуться деякими вченими «архаїчним періодом» грецької (і європейської) історії, панувало уявлення про правосуддя як діяльність богів

(звідси – «божественний суд», «божа кара»)¹. Отже, правосуддя в контексті історичної думки, – це певна встановлена вищою силою (божественною, державною, публічно-суспільною) справедливість. Разом із тим, в сучасних реаліях сутність правосуддя вийшла далеко за межі його історичного розуміння, що обумовлює важливість та необхідність вивчення останнього, зокрема як об'єкту адміністративно-правового регулювання та забезпечення законності.

Окремим проблемним питанням, присвяченим забезпеченню законності правосуддя, у своїх наукових роботах присвячували увагу М. І. Байтін, В. В. Біліченко, Л. В. Гапоненко, І. В. Зозуля, Т. С. Ківалова, В. М. Лаговський, М. В. Лошицький, Ю. С. Плігун, О. І. Шостенко та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, в науковій літературі недостатньо опрацьованою є характеристика правосуддя як об'єкту адміністративно-правового регулювання та забезпечення законності.

Мета статті полягає у тому, щоб розкрити особливості правосуддя як об'єкту адміністративно-правового регулювання та забезпечення законності. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: з'ясувати сутність поняття адміністративно-правове регулювання; розкрити зміст категорії правосуддя.

Наукова новизна дослідження. Наукова новизна статті полягає у тому, що в ній дістав подальшого опрацювання теоретичний підхід щодо окреслення особливостей правосуддя, як об'єкту адміністративно-правового регулювання та забезпечення законності.

Починаючи наукове дослідження відзначимо, що з огляду на специфіку піднятої у роботі проблематики, перш за все, доцільно звернути увагу на загальній специфіці адміністративно-правового регулювання у цій сфері. Перед усім, доцільно зважити на те, що воно є одним із різновидів правового регулювання, специфікою якого є превалювання адміністративних норм, визначених ними прийомів та способів впливу на відносини, що складають його об'єкт. І. М. Шопіна розглядає відразу кілька підходів до розуміння значення «правове регулювання»: 1) виходячи з теорії природного права, правове регулювання – це частина (елемент) правового впливу держави на суспільні відносини за допомогою специфічних правових засобів (норм права, правовідносин, актів реалізації права) з метою упорядкування, закріплення, охорони і розвитку суспільних відносин; 2) виходячи з теорії позитивного права, правове регулювання – нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини, що здійснюється як за допомогою спеціальних правових засобів, так і завдяки іншим правовим явищам, до яких належать правосвідомість, правова культура, принципи права; 3) в інституційному аспекті правове регулювання – це процес, наслідками якого є здійснення цілеспрямованого правового впливу

¹ Правосуддя: філософське та теоретичне осмислення: колективна монографія / А. М. Бернюков, В. С. Бігун, Ю. П. Лобода, Б. В. Малишев, С. П. Погребняк, С. П. Рабінович, В. С. Смородинський, О. В. Стівба / (Відп. ред. В.С. Бігун). К., 2009. С. 47.

держави на суспільні відносини; 4) у нормативно-юридичному аспекті правове регулювання – це здійснюване за допомогою спеціальних юридичних засобів упорядкування суспільних відносин, що включає їх юридичне закріплення, охорону, контроль за їх стабільністю та відновлення у випадку порушення; 5) у діяльнісному аспекті правове регулювання – це діяльність держави, її органів і посадових осіб, а також уповноважених на те громадських організацій щодо встановлення обов'язкових для виконання юридичних норм (правил) поведінки суб'єктів права їх реалізації в конкретних відносинах та застосування державного примусу до правопорушників з метою досягнення стабільного правопорядку в суспільстві¹. Перелічені авторкою підходи дають можливість зрозуміти правове регулювання як процес, що реалізується спеціально уповноваженими суб'єктами (органами державної влади) шляхом застосування наданих їм в межах встановлених правомочностей засобів впливу на суб'єктів конкретних правовідносин з метою їх упорядкування згідно встановленому в державі правопорядку.

О. П. Завадяк зазначає, що в основі адміністративно-правового регулювання лежать норми адміністративного права, за допомогою яких здійснюється регулюючий вплив на правовідносини в певній сфері. Ним визначається зміст регулятивної діяльності, форми та методи її впровадження². Об'єктом, на який здійснюється адміністративно-правовий вплив, є суспільні відносини та створювані в їх процесі блага.

Саме визначення адміністративно-правового регулювання, яке зустрічається в науковій літературі, спирається на один чи інший із вищезазначених І. М. Шопіною підходів. Наприклад, зміст адміністративно-правового регулювання діяльності Державної судової адміністрації України С. Рудниченко характеризує як основну мету (завдання) призначення такого регулювання, перелік її частин, що описується за допомогою адміністративно-правових норм. Саме адміністративно-правове регулювання діяльності Державної судової адміністрації України авторка окреслює як спеціально-юридичний механізм впливу посадових осіб центрального апарату та територіальних підрозділів ДСА на різноманітних суб'єктів адміністративного права. Адміністративно-правове регулювання – це процес застосування спеціального адміністративного інструментарію – форм, методів та адміністративних процедур³. Дослідниця концентрує увагу на процесуальній стороні адміністративно-правового регулювання як певного механізму, що завдяки низці інструментів здійснює вплив на поведінку кола суб'єктів.

¹ Шопіна І. М. Щодо концептуальних підходів до визначення поняття правового регулювання. *Форум права*. 2011. № 2. С. 1059. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/7556/1/FP_index.htm_2011_2_173.pdf.

² Завадяк О. П. Проблемні питання адміністративно-правового регулювання забезпечення законності і дисципліни в діяльності органів виконавчої влади. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Вип. 3. 2017. С. 82.

³ Рудниченко С. Зміст адміністративно-правового регулювання діяльності Державної судової адміністрації України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 151.

О. М. Єщук адміністративно-правове регулювання визначає, як здійснюваний усією системою адміністративно-правових засобів вплив суб'єктів публічної адміністрації на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони та розвитку¹. На думку авторки, механізм адміністративно-правового регулювання (охорони) – це засоби функціонування єдиної системи такого регулювання з метою забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, функціонування громадянського суспільства і держави². Тут акцентується увага на цілеспрямованості адміністративно-правового регулювання, його функціональному характері як засобу досягнення визначених цілей.

Подібний наголос в своєму дослідженні робить й С. Г. Грабар, який наголошує на тому, що адміністративно-правове регулювання впорядковує поведінку учасників суспільних відносин за допомогою юридичних норм. Регулювання є ширшим поняттям ніж управління, так як надає альтернативність об'єкту регулювання. Адміністративно-правове регулювання характеризує спеціально-юридичний механізм впливу адміністративного права на поведінку і діяльність його адресатів. Як процес застосування державними органами влади спеціальних методів впливу адміністративно-правове регулювання формує юридичну основу та формує орієнтири для організації учасників адміністративно правових відносин для досягнення завдань адміністративного права³.

На думку Р. В. Шаповала та Н. Ю. Цибульник, адміністративно-правове регулювання – це сукупність певних засобів та прийомів, що застосовують органи виконавчої влади в процесі правозастосування для забезпечення контролю та регульовального впливу на управлінські відносини з боку адміністративного права. Змістом же адміністративно-правового регулювання, та його головною метою, на погляд авторів, виступає забезпечення відповідного добросовісного вчинення правозастосовної діяльності суб'єктів публічних адміністрацій шляхом застосування дозволів, заборон та приписів, тоді як очікуваним результатом такого регулювання суспільних відносин є встановлення порядку організації та діяльності суб'єктів, як тих, що наділені адміністративною владою, так і тих, що її не мають⁴. Тут автори в основу визначення покладають інструментальний характер адміністративно-правового регулювання як правозастосовної діяльності.

Варто назвати доволі влучним визначення адміністративно-правового регулюванням організаційних основ судоустрою України, надане

---

¹ Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / за ред. проф. В. В. Галунька. Херсон : Грінь Д.С., 2015. С. 211.

² Там само. С. 214.

³ Грабар С. Г. Адміністративно-правове регулювання у сфері адміністративного судочинства України. Кваліфікаційна робота магістра зі спеціальності 8.030401 «Правознавство». Суми. 2020. С. 28.

⁴ Шаповал Р. В., Цибульник Н. Ю. Зміст адміністративно-правового регулювання діяльності суб'єктів публічного адміністрування у секторі безпеки України. *Право та державне управління*. 2021. № 4. С. 41.

О. В. Щерблюк, під яким вона розуміє організаційно-розпорядчий владний вплив органів державної влади на суспільні відносини у сфері судоустрою щодо їх упорядкування, закріплення, охорони та розвитку, а також на суб'єктів судової діяльності з метою гарантування належної організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні¹.

Таким чином, у найбільш узагальненому розумінні адміністративно-правове регулювання являє собою здійснюваний за допомогою норм адміністративного права регулюючий та упорядковуючий вплив на суспільні відносини з метою забезпечення їх відповідності принципам верховенства права та законності. В розрізі піднятої у роботі проблематики, ключовими ознаками адміністративно-правового регулювання можна назвати те, що воно спрямовано на реалізацію уповноваженими суб'єктами правових заходів, забезпечуючих належне (відповідне чинному законодавству) функціонування об'єкта, що являє собою сукупність однорідних правовідносин в тій чи іншій сфері буття. Що ж стосується безпосередньо правосуддя, то загальним об'єктом адміністративно-правового регулювання у даному контексті є забезпечення роботи судової системи як незалежної ланки, що має монопольне право на вирішення правових конфліктів на засадах верховенства права та обов'язковості судових рішень.

Відсутність законодавчої дефініції поняття «правосуддя» викликала значну різноманітність наукових поглядів на визначення та характеристику ознак цього терміну.

Зокрема, правосуддя розглядається як здійснювана судом державна діяльність, яку проводить суд, шляхом розгляду і вирішення у судових засіданнях в особливій встановленій законом процесуальній формі цивільних, кримінальних, господарських та адміністративних справ при неухильному дотриманні вимог закону, що забезпечують законність, обґрунтованість, справедливість і загальнообов'язковість судових рішень. В загальних рисах, правосуддям можна назвати діяльність органів судової влади по розгляду правових конфліктів. Тому потреба у здійсненні функції правосуддя обумовлена перш за все наявністю конфліктів у суспільстві і прагненням держави захистити від будь-яких посягань встановлений правопорядок. Суди це роблять у порядку цивільного, господарського, адміністративного та кримінального судочинства². Отже, правосуддя – це діяльність спеціально-уповноважених державних органів (судів), яка спрямована на вирішення правових конфліктів шляхом реалізації певного різновиду судочинства. Як бачимо, правосуддя за спрямованістю на забезпечення правого порядку в державі має схожі риси із правоохоронною діяльністю.

---

¹ Щерблюк О. В. Організаційні основи судоустрою в Україні : дис ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2021. С. 26.

² Судові та правоохоронні органи України: навчальний посібник / М. А. Макаров, А. С. Симчук, М. Й. Кулик, Ю. В. Терещенко, С. В. Харченко. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 74.

Водночас правосуддя характеризується специфічними ознаками, а саме: по-перше, воно здійснюється шляхом розгляду та вирішення у судових засіданнях цивільних справ стосовно спорів, захисту прав і законних інтересів фізичних, юридичних осіб, держави; розгляду у судових засіданнях кримінальних справ і вжиття встановлених законом заходів покарання до осіб, які винні у вчиненні злочину, або виправдовування невинних; вирішення господарських спорів, що виникають між учасниками господарських правовідносин. По-друге, розгляд і вирішення у судових засіданнях цивільних, кримінальних, господарських та інших справ ґрунтується на конституційних засадах. По-третє, правосуддя здійснюється відповідно до законодавства України, на основі кодифікованих актів (Цивільний процесуальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Господарський процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України, Кодекс України про адміністративні правопорушення), які детально регламентують порядок, процесуальну форму судового розгляду і рішень, які виносить суд. По-четверте, судові рішення ухвалюються судами іменем України, вони обов'язкові до виконання на всій території України¹. Вважаємо, що названі особливості перераховують головні, але не всі специфічні ознаки правосуддя.

Схоже, але дещо збільшене у порівнянні з попереднім, коло особливостей правосуддя, які відрізняють його від інших видів державної діяльності, називає К. В. Гусаров: 1) правосуддя – основна і єдина діяльність органів судової влади з властивими їй функціями; 2) здійснюється виключно органами судової влади; 3) регламентоване процесуальним законодавством (наявність процесуальної форми); 4) виражається в розгляді й вирішенні судами юридичних справ; 5) пов'язане не лише з розглядом і вирішенням справи в суді першої інстанції, а й проявляється у формах апеляційного і касаційного провадження; 6) рішення чи ухвала, що набрали законної сили, є обов'язковими для всіх органів, підприємств, установ, посадових осіб, громадян і держави, та підлягають виконанню на території України і за її межами у визначених законодавством випадках².

В. М. Лаговський визначає правосуддя як особливу функцію державної влади, що здійснюється через розгляд і вирішення в судових засіданнях юридичних справ зі спорів, стосовно прав та інтересів громадян, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань та кримінальних справ, і застосування встановлених законом карних заходів щодо осіб, винних у вчиненні злочину чи виправданні невинних. До основних ознак правосуддя науковець відносить: здійснення правосуддя виключно судами, безпосередньо єдиним суб'єктом судочинства є суддя; розгляд юридичних

---

¹ Судові та правоохоронні органи України : навчальний посібник / автори-упорядники В. М. Висоцький, Ю. А. Хатнюк. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 16–17.

² Гусаров К.В. Функції правосуддя у цивільному процесі. *Зовнішня торгівля: право та економіка*. 2006. № 3 (26). С. 82.

справ здійснюється із дотриманням особливого процесуального порядку, рішення суддів проголошуються ім'ям України і захищаються державним примусом. При цьому автор вважає функцію правосуддя стрижнем системи функцій судів загальної юрисдикції. За способами реалізації правосуддя – функція його здійснення В. М. Лаговським поділяється на додаткові функції: правозастосовну, нормотворчу, правозахисну та представницьку¹. Перелічені автором додаткові функції можна віднести до категорії допоміжних, які обслуговують правосуддя та забезпечують його втілення.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз дає змогу дійти до висновку, що адміністративно-правове регулювання правосуддя, крізь призму законності, є цілеспрямованою діяльністю уповноважених суб'єктів щодо забезпечення роботи судів згідно до вимог чинного процесуального законодавства (кримінального, цивільного, адміністративного) щодо утвердження верховенства права, на основі об'єктивного та всебічного аналізу фактичних обставин та прийняття обґрунтованих рішень, спираючись на існуючу в державі ієрархічну систему нормативно-правових актів.

У підсумку також варто зауважити, що як об'єкт адміністративно-правового регулювання правосуддя має такі особливості: 1) наявність спеціального правового статусу та гарантій діяльності у суб'єктів здійснення правосуддя, - суддів; 2) розмежування повноважень судів щодо розгляду справ, тобто наявність підсудності справ; 3) неупереджене та справедливе прийняття рішень на основі положень Конституції України та інших законодавчих та підзаконних актів; 4) обов'язковість прийнятих судових рішень для виконання всіма суб'єктами незалежно від походження (публічні чи приватні суб'єкти), форм власності, тощо. А відтак, забезпечення законності є важливою метою та одночасно з цим однією із необхідних ознак правосуддя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / за ред. проф. В. В. Галуцька. Херсон : Грінь Д.С., 2015. 272 с.
2. Грабар С. Г. Адміністративно-правове регулювання у сфері адміністративного судочинства України. Кваліфікаційна робота магістра зі спеціальності 8.030401 «Правознавство». Суми. 2020. 78 с.
3. Гусаров К.В. Функції правосуддя у цивільному процесі. *Зовнішня торгівля: право та економіка*. 2006. № 3 (26). С. 81–83.
4. Завадяк О. П. Проблемні питання адміністративно-правового регулювання забезпечення законності і дисципліни в діяльності органів

---

¹ Лаговський В. М. Правосуддя як основна функція судів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2014. Вип. 29. Ч. 2. Т. 3. С. 20.

виконавчої влади. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Вип. 3. 2017. С. 82–86.

5. Лаговський В. М. Правосуддя як основна функція судів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2014. Вип. 29. Ч. 2. Т. 3. С. 18–21.

6. Правосуддя: філософське та теоретичне осмислення: колективна монографія / А. М. Бернюков, В. С. Бігун, Ю. П. Лобода, Б. В. Малишев, С. П. Погребняк, С. П. Рабінович, В. С. Смородинський, О. В. Стовба / (Відп. ред. В.С. Бігун). К., 2009. 316 с.

7. Рудниченко С. Зміст адміністративно-правового регулювання діяльності Державної судової адміністрації України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 149–152.

8. Судові та правоохоронні органи України : навчальний посібник / автори-упорядники В. М. Висоцький, Ю. А. Хатнюк. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 220 с.

9. Судові та правоохоронні органи України: навчальний посібник / М. А. Макаров, А. С. Симчук, М. Й. Кулик, Ю. В. Терещенко, С. В. Харченко. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. 656 с.

10. Шаповал Р. В., Цибульник Н. Ю. Зміст адміністративно-правового регулювання діяльності суб'єктів публічного адміністрування у секторі безпеки України. *Право та державне управління*. 2021. № 4. С. 39–44.

11. Шопіна І. М. Щодо концептуальних підходів до визначення поняття правового регулювання. *Форум права*. 2011. № 2. С. 1055–1061. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/7556/1/FP_index.htm_2011_2_173.pdf.

12. Щерблюк О. В. Організаційні основи судоустрою в Україні : дис ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2021. 253 с.

Стаття надійшла до редакції 04.03.2023

Iryna M. POPOVICH,

PhD in Law

(National Scientific Center «Hon. Prof. M.S. Bokarius Forensic Science Institute» of the Ministry of Justice of Ukraine, Kharkiv, Ukraine)

FEATURES OF JUSTICE AS AN OBJECT OF ADMINISTRATIVE-LEGAL REGULATION AND ENSURING LEGALITY

The article, based on the analysis of the scientific views of scientists, reveals general theoretical approaches to the interpretation of the concept of "administrative-legal regulation". The author's vision is proposed regarding the list of characteristic features of justice as an object of administrative-legal regulation and ensuring legality.

It is argued that administrative-legal regulation of justice, through the prism of legality, is a purposeful activity of authorized entities to ensure the work of courts in accordance with the requirements of current procedural legislation

(criminal, civil, administrative) to establish the rule of law, based on an objective and comprehensive analysis of factual circumstances and making reasoned decisions, relying on the hierarchical system of regulatory legal acts existing in the state.

It is generalized that as an object of administrative and legal regulation, justice has the following features: 1) the presence of a special legal status and guarantees of activity for the subjects of justice administration, judges; 2) the delimitation of the powers of courts regarding the consideration of cases, that is, the presence of jurisdiction over cases; 3) impartial and fair decision-making based on the provisions of the Constitution of Ukraine and other legislative and subordinate legislation; 4) the binding nature of the adopted court decisions for execution by all subjects regardless of their origin (public or private subjects), forms of ownership, etc. Therefore, ensuring legality is an important goal and at the same time one of the necessary features of justice.

Keywords: *administrative and legal regulation, justice, legality, courts, judges.*